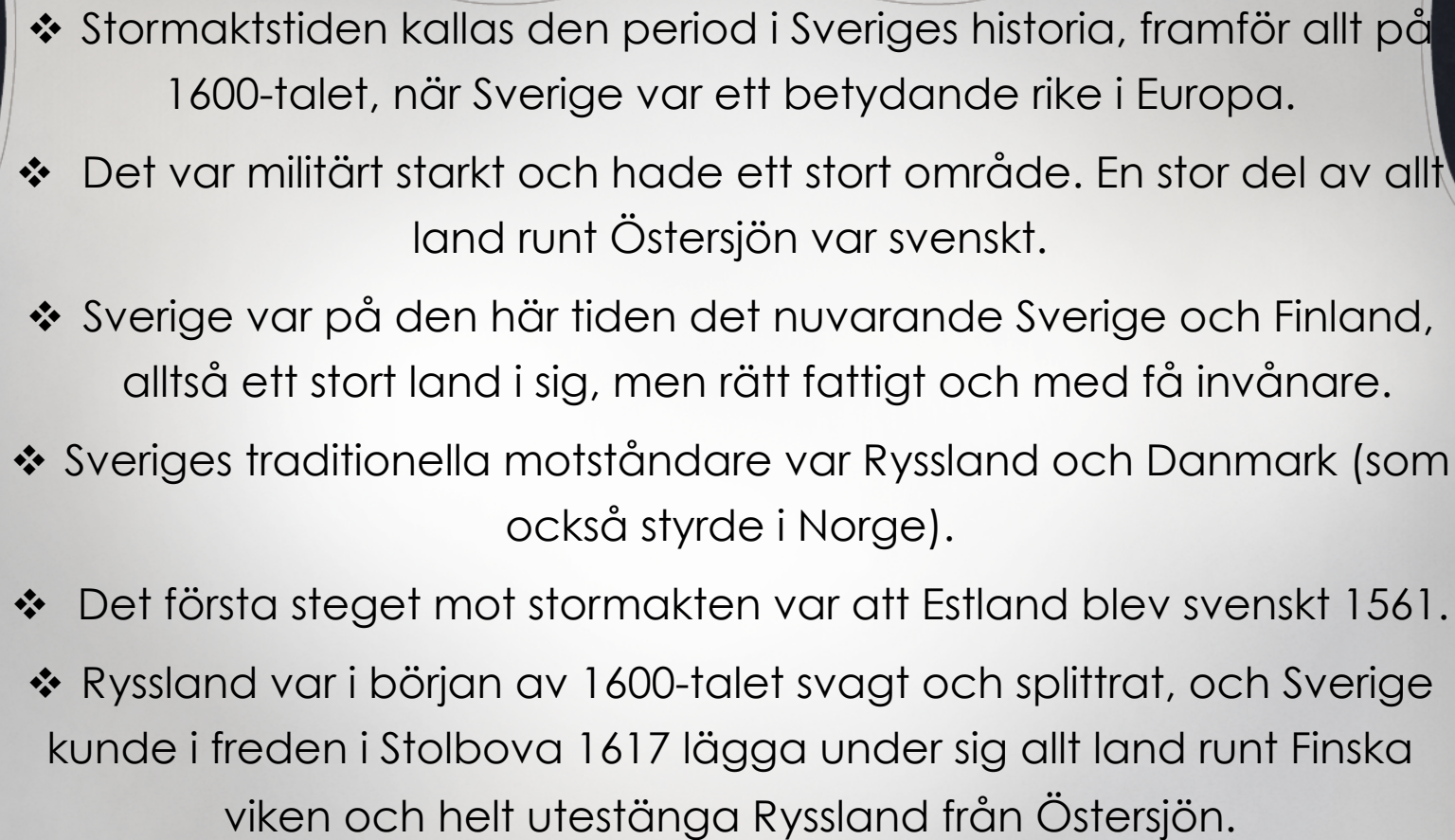




Stormaktstiden


1611-1718 (1721)

- 
- A decorative border with intricate white scrollwork and floral patterns on a dark background, framing the text.
- ❖ Stormaktstiden kallas den period i Sveriges historia, framför allt på 1600-talet, när Sverige var ett betydande rike i Europa.
 - ❖ Det var militärt starkt och hade ett stort område. En stor del av allt land runt Östersjön var svenskt.
 - ❖ Sverige var på den här tiden det nuvarande Sverige och Finland, alltså ett stort land i sig, men rätt fattigt och med få invånare.
 - ❖ Sveriges traditionella motståndare var Ryssland och Danmark (som också styrde i Norge).
 - ❖ Det första steget mot stormakten var att Estland blev svenskt 1561.
 - ❖ Ryssland var i början av 1600-talet svagt och splittrat, och Sverige kunde i freden i Stolbova 1617 lägga under sig allt land runt Finska viken och helt utestänga Ryssland från Östersjön.

Sveriges stormaktstid
Sverige 1617



--- Sveriges nuvarande gränser

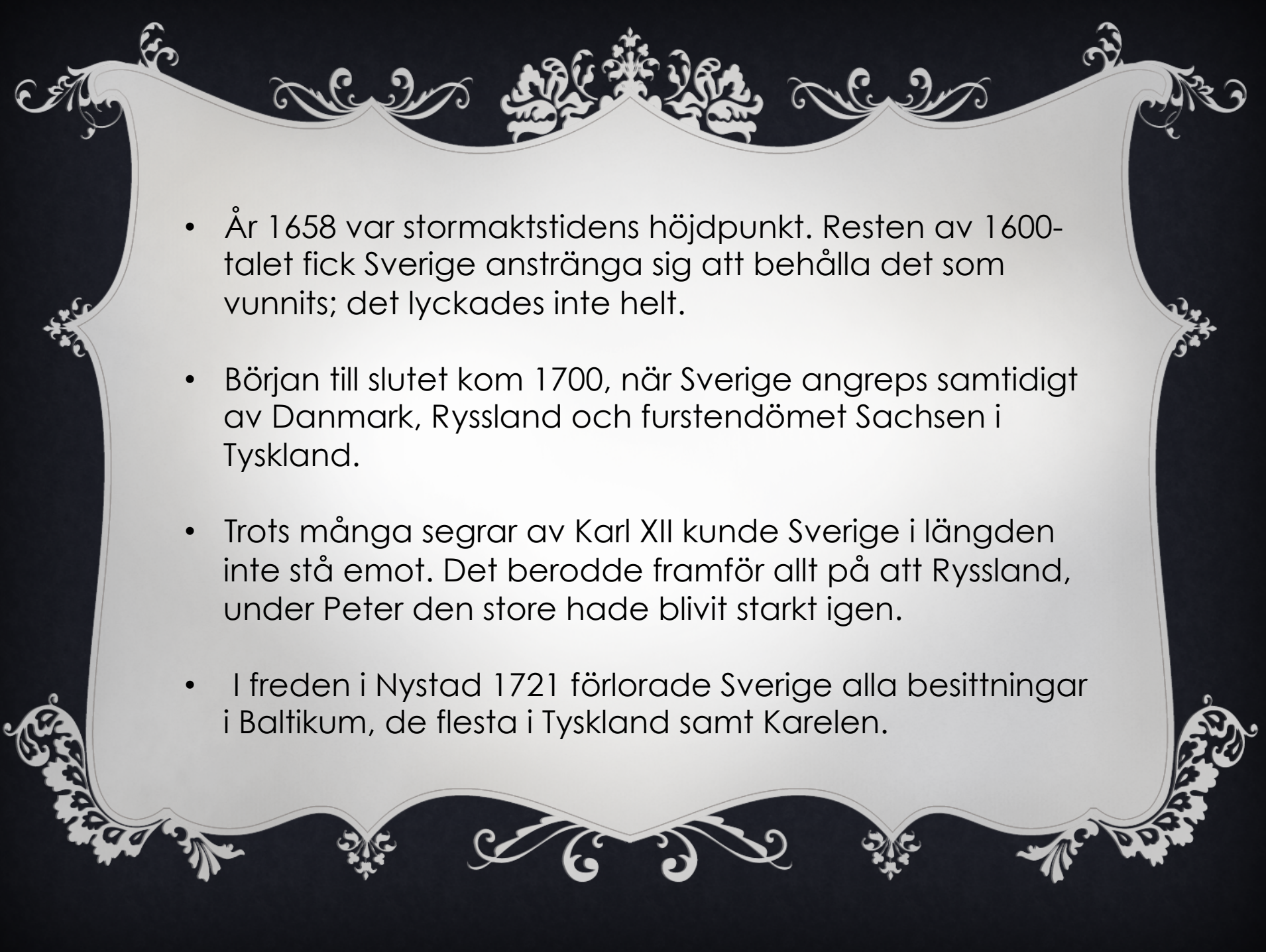
- 
- Genom trettioåriga kriget (för Sveriges del 1630–1648) blev Sverige en stormakt på allvar genom att landet fick stora delar i Tyskland, bland annat Pommern.
 - Efter ett krig mot Danmark 1643–1645 fick Sverige Halland, Gotland, Jämtland och Härjedalen.
 - Ett nytt krig med Danmark 1658 slutade med freden i Roskilde, där Sverige fick Skåne, Blekinge och Bohuslän och därmed den utsträckning i väster och söder som det har i dag.

Sveriges stormaktstid

Sverige 1658



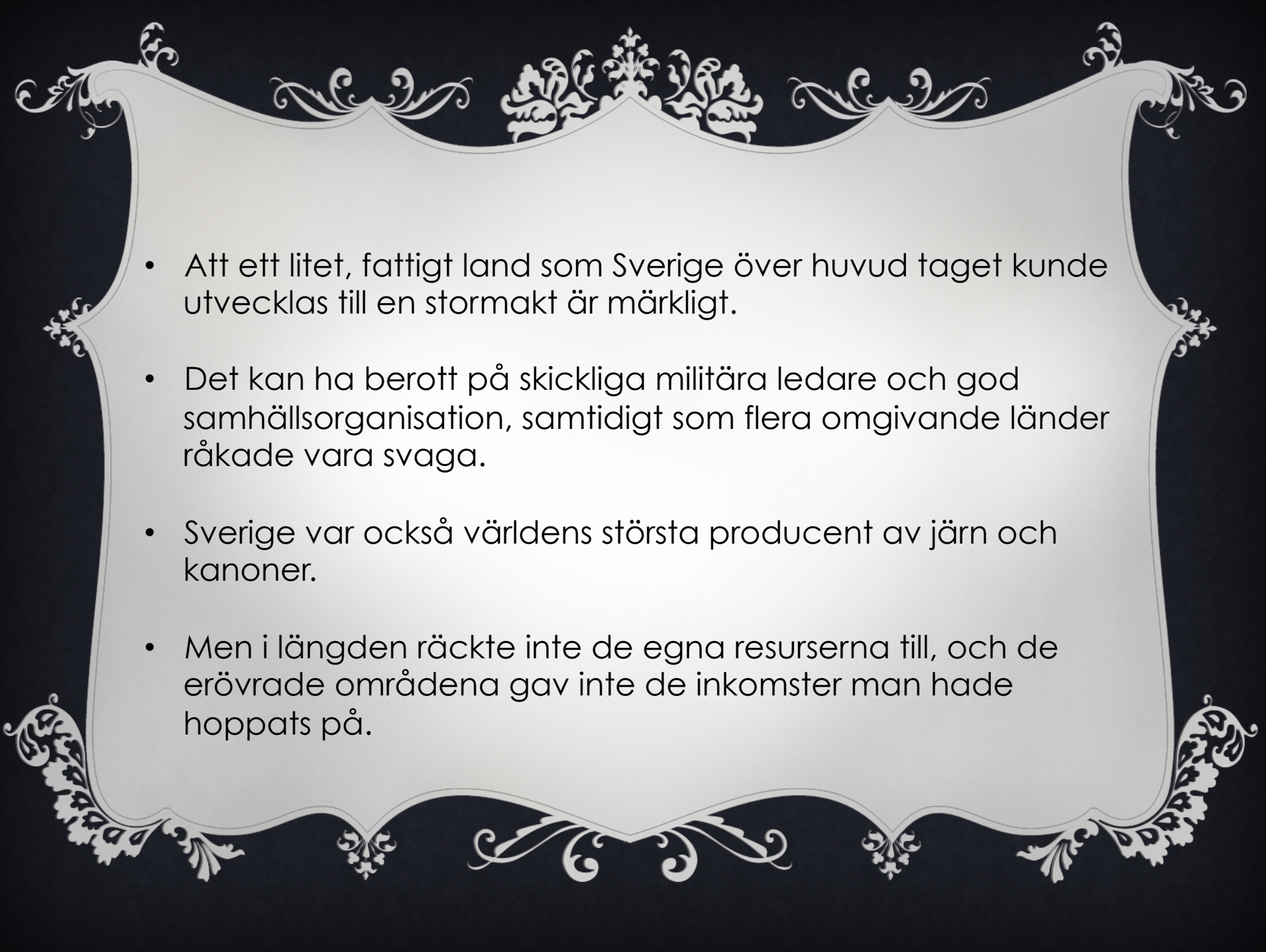
- | | |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  tillkom vid freden 1617 |  tillkom vid freden 1648 |
|  tillkom vid freden 1629 |  tillkom vid freden 1658 |
|  tillkom vid freden 1645 |  Sveriges nuvarande gränser |

- 
- År 1658 var stormaktstidens höjdpunkt. Resten av 1600-talet fick Sverige anstränga sig att behålla det som vunnits; det lyckades inte helt.
 - Början till slutet kom 1700, när Sverige angreps samtidigt av Danmark, Ryssland och furstendömet Sachsen i Tyskland.
 - Trots många segrar av Karl XII kunde Sverige i längden inte stå emot. Det berodde framför allt på att Ryssland, under Peter den store hade blivit starkt igen.
 - I freden i Nystad 1721 förlorade Sverige alla besittningar i Baltikum, de flesta i Tyskland samt Karelen.

Sveriges stormaktstid
Sverige 1721

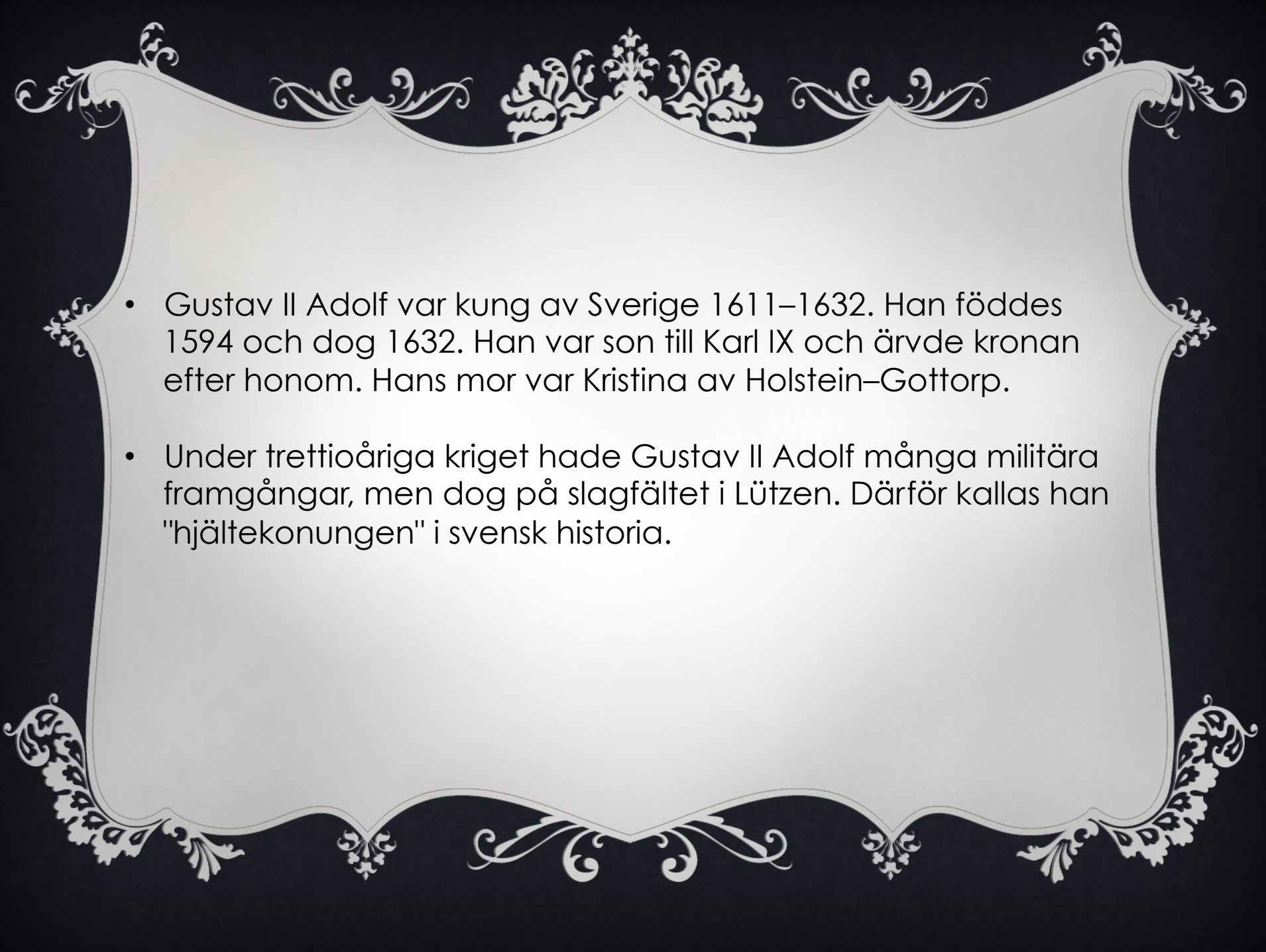


--- Sveriges nuvarande gränser

- 
- Att ett litet, fattigt land som Sverige över huvud taget kunde utvecklas till en stormakt är märkligt.
 - Det kan ha berott på skickliga militära ledare och god samhällsorganisation, samtidigt som flera omgivande länder råkade vara svaga.
 - Sverige var också världens största producent av järn och kanoner.
 - Men i längden räckte inte de egna resurserna till, och de erövrade områdena gav inte de inkomster man hade hoppats på.

Gustav II Adolf



- 
- Gustav II Adolf var kung av Sverige 1611–1632. Han föddes 1594 och dog 1632. Han var son till Karl IX och ärvde kronan efter honom. Hans mor var Kristina av Holstein–Gottorp.
 - Under trettioåriga kriget hade Gustav II Adolf många militära framgångar, men dog på slagfältet i Lützen. Därför kallas han "hjaltekonungen" i svensk historia.

17 ÅR GAMMAL OCH KUNG

- ❖ Gustav II Adolf var bara 17 år när hans far dog. Trots att han var ung började han regera direkt.
- ❖ Vid sin sida hade han Axel Oxenstierna som var rikskansler och stod kungen närmast.
- ❖ Kungen var hetsig och ville ha snabba resultat, Oxenstierna var lugn och tänkte långsiktigt.
- ❖ Gustav II Adolf var förälskad i adelsflickan Ebba Brahe, men hans mor såg till att de inte fick gifta sig. I stället gifte han sig med prinsessan Maria Eleonora. De fick dottern Kristina, som senare blev svensk drottning.
- ❖ Gustav II Adolf är mest känd som krigarkung, men under hans och Oxenstiernas ledning organiserades Sverige om. Många av idéer och förändringar finns fortfarande kvar. Han moderniserade också krigsmakten och grundade flera städer, bland annat Göteborg.

Sverige börjar bli en stormakt

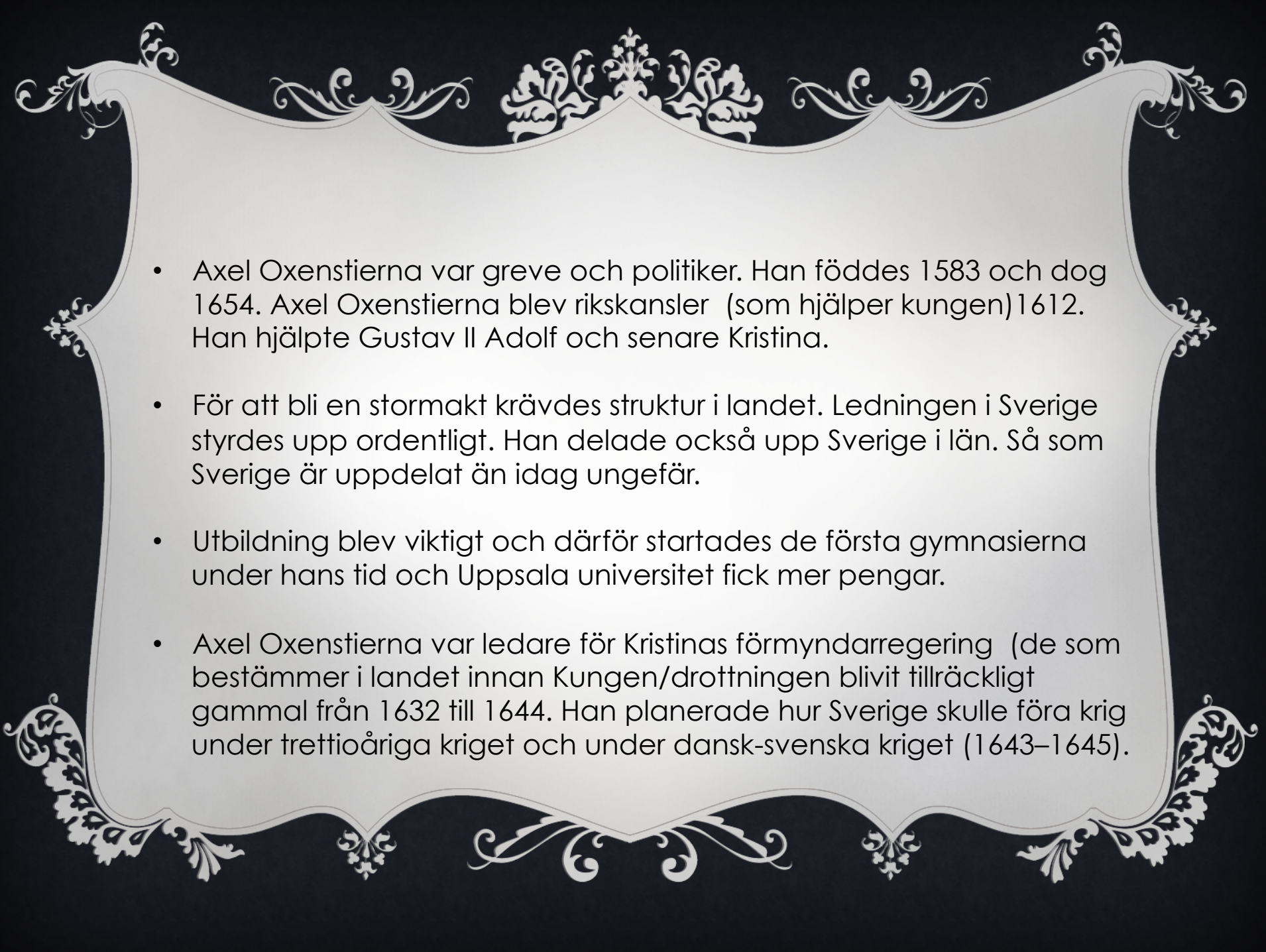
- ❖ När Gustav II Adolf blev kung var Sverige med i två krig, ett med Danmark och ett med Ryssland. Efter krigen lyckades Sverige bli ännu större.

Trettioåriga kriget

- ❖ Sverige började nu tas på allvar i Europa. Trettioåriga kriget hade brutit ut i Tyskland år 1618, och Sverige gick med i kriget 1630.
- ❖ Kriget var egentligen ett religionskrig mellan katoliker och protestanter i norra Tyskland. Sverige stred på protestanternas sida.
- ❖ Samtidigt hade kungen planer på att erövra områden i Nordtyskland. Kriget gick bra för svenskarna och kungen. Men i slaget vid Lützen (utanför Leipzig) den 6 november 1632 stupade kungen. Svenskarna fortsatte kriget till dess slut 1648.

Axel Oxenstierna




- 
- Axel Oxenstierna var greve och politiker. Han föddes 1583 och dog 1654. Axel Oxenstierna blev rikskansler (som hjälper kungen) 1612. Han hjälpte Gustav II Adolf och senare Kristina.
 - För att bli en stormakt krävdes struktur i landet. Ledningen i Sverige styrdes upp ordentligt. Han delade också upp Sverige i län. Så som Sverige är uppdelat än idag ungefär.
 - Utbildning blev viktigt och därför startades de första gymnasierna under hans tid och Uppsala universitet fick mer pengar.
 - Axel Oxenstierna var ledare för Kristinas förmyndarregering (de som bestämmer i landet innan Kungen/drottningen blivit tillräckligt gammal från 1632 till 1644. Han planerade hur Sverige skulle föra krig under trettioåriga kriget och under dansk-svenska kriget (1643–1645).

Sverige en ledande makt

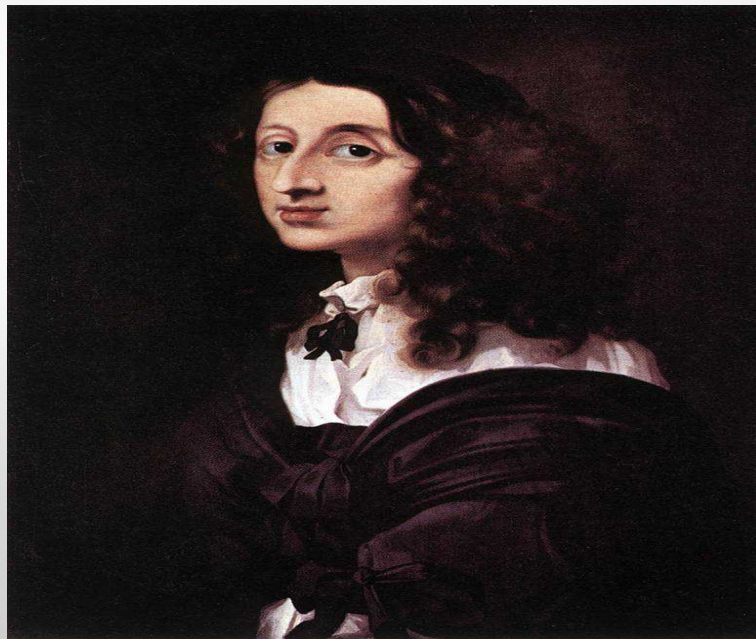
- ❖ Under Axel Oxenstiernas ledning gjordes sättet att sköta Sverige om helt och hållet.
- ❖ Han och Gustav II Adolf ville göra Sverige till en ledande makt i Europa. Men då krävdes en stark ekonomi. Det innebar mer handel och ökad produktion av varor.


Vasaskeppet



- 
- Vasa var ett stort krigsfartyg som både byggdes och sjönk år 1628, när Gustav II Adolf var kung. Vasa var ett stort segelfartyg och rikt utrustat. Men första gången hon skulle segla, strax efter starten, kantrade det i en vindby och sjönk utanför Djurgården i Stockholm. Mellan 30 och 50 personer drunknade.
 - Vasa glömdes så småningom bort och hittades inte igen förrän 1956. Upptäckaren hette Anders Franzén. År 1961 bärgades fartyget och kom på museum. Ett nytt Vasamuseum blev klart 1988. Där finns inte bara själva fartyget utan mängder med föremål som man hittat ombord.
 - Varför gick det så illa för Vasa? Ja, antagligen för att hon upptill var för stor och hög i förhållande till de delar som var under vattnet. När det blåste till från sidan började hon luta, och det fanns inte tillräcklig tyngd under vattnet för att räta upp henne.

Drottning Kristina



- 
- Kristina var drottning av Sverige 1632–1654. Hon föddes 1626 och dog 1689. Hon var dotter till Gustav II Adolf och Maria Eleonora.
 - Kristina började regera 1644, när hon var 18 år. Men efter 10 år abdikerade hon. Det betyder att hon avgick som drottning. Sedan bytte hon religion och gick över till katolicismen och flyttade till Rom.

Uppfostras som en pojke

- ❖ Kristina var bara sex år när hennes far dog i slaget vid Lützen och hon blev drottning.
- ❖ Under hennes uppväxt styrdes Sverige av Axel Oxenstierna. Hon uppfostrades som en pojke och fick en utbildning som en manlig blivande kung.
- ❖ Det var mycket ovanligt för kvinnor på den tiden. Hon lärde sig många språk och var intresserad av filosofi, religion och statskonst. Hon lärde sig att rida och jaga och var intresserad av dans och musik.
- ❖ Fest och prakt fördes in vid hovet under hennes tid. Det var viktigt att Sverige kunde visa upp lyx som stormakt.

Avgår och byter religion

- ❖ När Kristina regerat i tio år avgick hon. Hennes kusin Karl X Gustav blev kung. Det var mycket ovanligt att en regent avgick, men det var ännu märkligare att hon bytte religion till katolicismen.
- ❖ När hon hade flyttat till Rom fortsatte hon att leva som en drottning utan land. Hon gifte sig aldrig och hade inga barn. Kristina är begravd i **Peterskyrkan** i Rom.

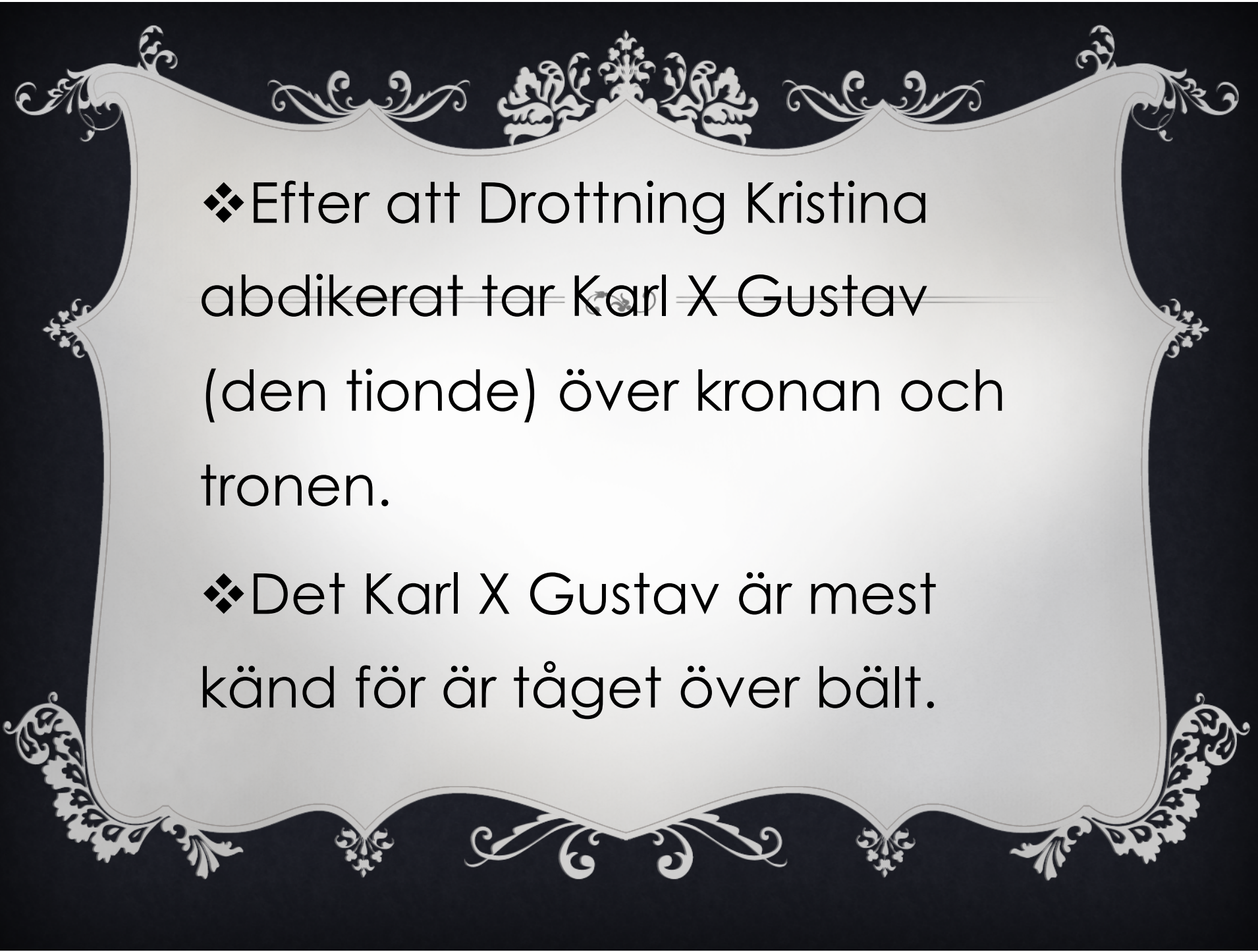


FORTSÄTTNING DROTTNING KRISTINA

- ❖ Varför avgick Kristina? Det fanns nog många olika orsaker. En var att hon inte hittade någon lämplig man att gifta sig med, en som hon ville ha och som kunde accepteras som en drottningens man och som far till en tronarvinge.
- ❖ En annan kan ha varit hur Sverige styrdes. Hon kunde inte styra på egen hand så som hon ville.
- ❖ En tredje var att hon ville vara katolik i stället för protestant. Hennes far, Gustav II Adolf, hade tyckt att det var viktigt att vara protestant. Det var också ett krav att den som regerade i Sverige skulle vara protestant. I valet mellan tronen och religionen valde Kristina religionen.

KARL X GUSTAV





❖ Efter att Drottning Kristina abdikerat tar Karl X Gustav (den tionde) över kronan och tronen.

❖ Det Karl X Gustav är mest känd för är tåget över bält.

Tåget över bält

- ❖ Tåget över Bält kallas den marsch som Karl X Gustav gjorde med sina trupper. I januari och februari 1658 gick de svenska trupperna över isen i sunden i Danmark. De kunde sedan lätt besegra de danska trupperna. Eftersom danskarna blev överraskade hur snabbt svenskarna kom fram.
- ❖ I freden i Roskilde senare samma år fick Sverige bland annat Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän.
- ❖ Ett par år efter freden i Roskilde dör Karl X Gustav i lunginflammation.



KARL X GUSTAV

- ❖ Vägen svenskarna tog



KARL XI

- ❖ Under början av Karl XI:s (den elffte) tid som kung var det krig mellan svenskar och danskar. Det *skånska kriget*. (de slogs om Skåne).
- ❖ Det gick till en början dåligt för Sverige.
- ❖ 1676 var danskarna väldigt nära att erövra Skåne.
- ❖ Men svenskarna lyckades vända detta i det blodiga **slaget vid Lund** samma år.
- ❖ Det slutade med att danskarna flydde och Sverige fick behålla Skåne.



KARL XI STYR UPP SVERIGE

- ❖ När Karl XI var liten styrdes Sverige av en förmyndarregering som bestod av rika adelsmän.
- ❖ De tänkte bara på sig själv och inte på det svenska folket.
- ❖ De roffade åt sig mycket rikedomar och fina gårdar.
- ❖ Adelsmännen betalade dessutom ingen skatt som bönderna gjorde.
- ❖ När Karl XI själv börja styra straffar han dessa adelsmän med höga böter.
- ❖ Han tvingade dessutom adeln att lämna tillbaka all jord som de tagit. Detta kallas för *reduktionen*.
- ❖ Genom detta räddades Sverige från ekonomisk konkurs.
- ❖ Jorden fördelades så att staten, adeln och bönderna hade var sin tredjedel.

KUNGEN BLIR ENVÄLDIG

- ❖ Med *reduktionen* förlorade adeln mycket av sin makt.
- ❖ Kungen blev desto mäktigare. I fortsättningen skötte kungen och hans regering landet utan att fråga riksdagen eller adelsmännen i rådet.
- ❖ Karl XI blev Sveriges förste *enväldige* kung.
- ❖ Han sades bara vara ansvarig inför gud och hans valspråk var: "*herren är min beskyddare*".

FÖRSVARET GÖRS OM

- ❖ Kungen ville ha fred. Men han förstod att landet ändå behövde ha en egen armé som kunde rycka ut snabbt om det skulle bli anfall.
- ❖ Han bestämde sig för att varje by skulle ha *soldattorp* med åker och betesmark. Där skulle en soldat och hans familj kunna försörja sig. I fredstid var alltså soldaten bonde.
- ❖ Flottan fick en egen stad, *Karlskrona*. År 1700 låg det 38 krigsfartyg där som var lika stora som skeppet *Vasa*.



DEN MYSTISKE "GRÅKAPPAN"

- ❖ Karl XI arbetade jämt och roade sig sällan. Han krävde mycket av alla som jobbade för honom. Alla skulle vara flitiga och pålitliga.
- ❖ Det skulle inte slösas med statens pengar.
- ❖ Kungen red runt i landet och besökte statens tjänstemän för att se om de skötte sig. Samtidigt tog han reda på hur vanligt folk hade det.
- ❖ Han kunde dyka upp när som helst, ofta i hemlighet, alldeles ensam, förklädd i en grå kappa.
- ❖ Därför kallades han för "Gråkappan"



ÄLSKAD AV FOLKET

- ❖ Vanligt folk tyckte bra om "Gråkappan". Bönderna gillade att han var hård mot de rika adelsmännen. De ville inte bli *livegna* (när bonden inte äger nåt själv)
- ❖ Karl XI var bara 41 år när han dog (år 1697). Han hade under den tiden hunnit skapa ordning och reda i landet.
- ❖ Armén och flottan var stark.
- ❖ Han hade lyckats hålla fred i över 20 år

KRISTENDOM

- ❖ På 1600-talet blev kyrkan extra sträng. Karl XI tyckte att det var kyrkans präster som skulle lära vanligt folk att lyda både kyrkans och statens lagar och bestämmelser.
- ❖ Andra religioner var förbjudna i Sverige. Katoliker (eftersom Sverige var protestantiskt), muslimer och judar fick inte ens bo i landet.
- ❖ Man blev tvungen att kunna läsa. I städerna fanns det skolor, men på landet brukade *klockaren* (prästens medhjälpare) lära barnen att läsa.
- ❖ Bönderna tyckte detta var onödigt. Barnen behövdes på gården för att jobba.
- ❖ Karl XI ville att alla skulle kunna läsa i Sverige. Man skulle lära sig *katekesen* (en liten lärobok om protestantismen) utantill.

HÄXOR





DE GRYMMA HÄXJAKTERNA

- ❖ Kloka gummor hjälpte sjuka med sina örter och besvärjelser.
- ❖ Det var farligt att vara en klok gumma på den här tiden.
- ❖ Folk började skylla på dessa gummor om ett hus brann ner, en ko dog eller om skörden slog fel.
- ❖ Ryktena gick om att de kloka gummorna kunde vara häxor som var onda och företrädare för djävulen.

OSKYLDIGT DÖMDA

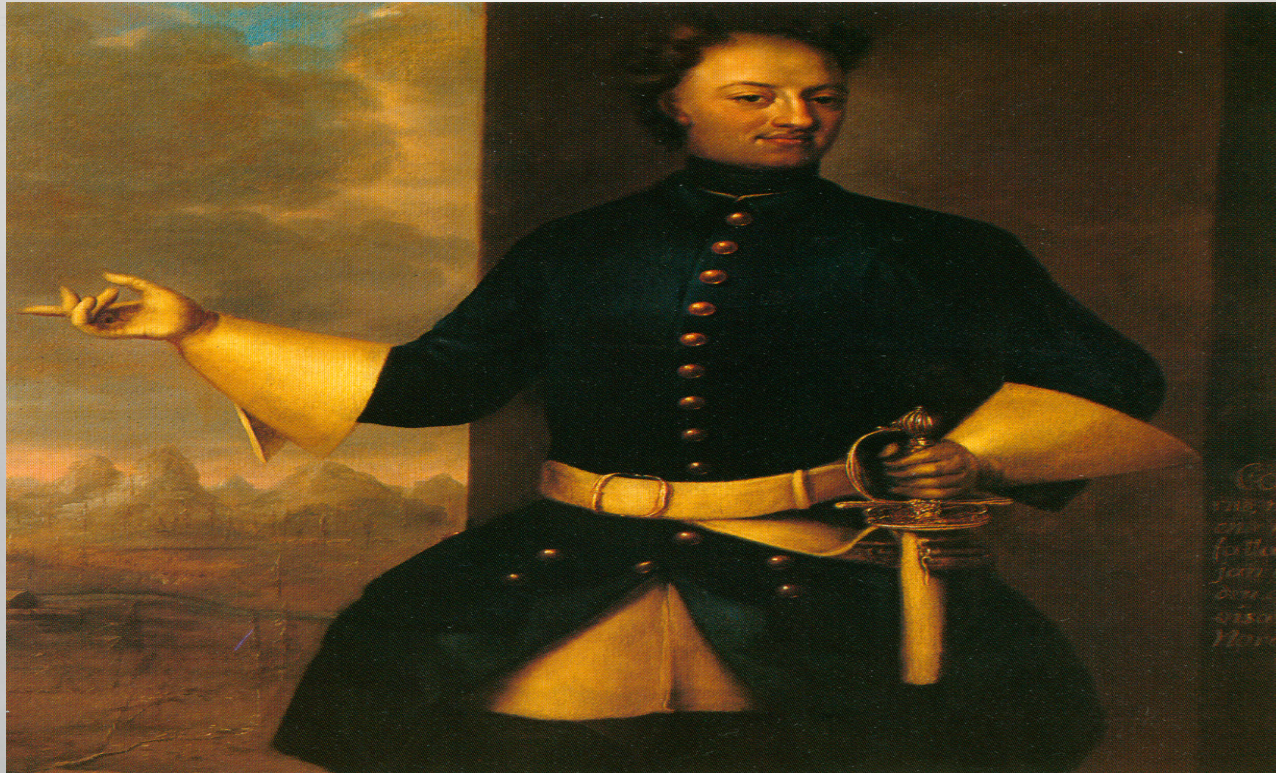
- ❖ I Sverige dömdes över 200 "häxor" till döden.
- ❖ Vid förhören sa vittnena att de sett en häxa rida genom luften på en kvast. Ibland hade hon barn med sig.
- ❖ Det fanns barn som berättade att de blev lurade att följa med till Blåkulla, djävulens eget slott.
- ❖ Där hade barnen sett häxan tillsammans med djävulen, som var klädd i dyrbara kläder och hade ett fruktansvärt ansikte.
- ❖ Barnen hävdade att häxorna och djävulen hade fester där de hånade Gud och Jesus.

FORTSÄTTNING

- ❖ De stackars kvinnorna som blev anklagade torterade tills de erkände allt som de anklagades för.
- ❖ Sedan blev de halshuggna och brändes på bål.
- ❖ Till slut satte kloka präster och vetenskapsmän stopp på häxjakterna. De förklarade att de stackars kvinnorna hade dödats på falska anklagelser och rena fantasier.
- ❖ Ute i Europa fortsatte man att jaga häxor ända in på 1700-talet. Tusentals dödades och brändes levande på bål.



KARL XII



SOLDATKUNGEN

- ❖ Karl XII fick ta över tronen efter sin pappa Karl XI
- ❖ Han blev kung när han var endast 15 år
- ❖ Det var inte många som trodde på den unga kungen.
- ❖ Han fick en dålig start då Stockholms slott brann ner 1697.



TRE MOT EN

- ❖ År 1700 anfalls Sverige av Danmark, Polen och Ryssland, samtidigt. *Det stora nordiska kriget* börjar.
- ❖ Kriget varade i 20 år.
- ❖ Varför anföll de Sverige? Jo, alla tre ville ha bort Sveriges kontroll över handeln på Östersjön. Men Danmark ville dessutom försöka vinna tillbaka Skåne.
- ❖ Kyrkklockorna ringde runt om i hela Sverige, det var signalen för att alla soldater skulle ta på sig sin uniform och ge sig ut i krig.

SEGER PÅ SEGER

- ❖ Karl XII vann en snabb seger mot Danmark.
- ❖ Efter det besegrade man relativt snabbt även Polen.
- ❖ Nu återstod bara Ryssland. Karl XII bestämde sig för att tåga rakt mot Moskva, Rysslands huvudstad.
- ❖ Enda sättet att få slut på kriget vara att krossa Ryssland en gång för alla, trodde Karl XII.

RYSSLAND VINNER

- ❖ Lyckan vände för Karl XII nu. Ryssland blev för svåra pga. av den stränga vintern och att de ryska bönderna brände ner allt i svenskarnas väg så att de varken kunde hitta mat eller någonstans att skydda sig från kylan.
- ❖ Slaget vid **Poltava** blev svenskarnas sista stora förlust och Karl XII flydde till Turkiet.



PESTEN

- ❖ Hemma i Sverige drabbades folket av pesten för andra gången år 1710.
- ❖ Det var samma fruktansvärda böldpest som härjade på medeltiden, då den hette digerdöden.
- ❖ Pesten dödade fler än kriget.
- ❖ Bara i Stockholm dog 20 000 människor och det var Stockholms halva befolkning på den tiden.

DEN 30 NOVEMBER 1718

- ❖ Karl XII sätter ihop en armé för att ta tillbaka Norge från Danmark.
 - ❖ Svenskarna omringar fästningen *Fredriksten* och gräver ner sig i skyttegravar för att skydda sig mot kanonkulor.
 - ❖ När Karl XII går runt för att inspektera detta så träffas han plötsligt av en kula i huvudet och dör direkt.
 - ❖ Detta var slutet för den Svenska stormaktstiden
- ❖ 1917 öppnade man Karl XII grav och tog det här kortet.



KARL XII

- ❖ Karl XII var en ovanlig människa. Han var sparsam och enkel. Han var rätt tyst och sluten
- ❖ Karl XII gifte sig aldrig.
- ❖ Nästan hela sitt vuxna liv krigade han.
- ❖ Han trivdes med det hårda soldatlivet.
- ❖ Han hade alltid med sig sina fyra hundar: Pompe, Ceasar, Turk och Snushane.